

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักการและแนวความคิดของหลัก *ne bis in idem* หรือหลักการกระทำเดียว ไม่อาจถูกลงโทษสองครั้ง หรือหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำอันเป็นหลักกฎหมายสำคัญอย่างหนึ่งในทางกฎหมายอาญา ซึ่งหลัก *ne bis in idem* ได้ถูกนำมาใช้ทางกฎหมายปกครองในประเด็น การพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งลงโทษทางวินัยที่ผู้บังคับบัญชาจะต้องดำเนินการ ยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิม ให้เสมือนว่าผู้ถูกลงโทษไม่เคยถูกลงโทษในมูลความผิด เดียวกันนี้มาก่อน จึงออกคำสั่งลงโทษใหม่ได้ โดยกรณีการออกคำสั่งลงโทษใหม่ทั้งในกรณี การออกคำสั่งลงโทษใหม่ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งวินิจฉัยชี้มูลความผิดทางวินัย ในความผิดเดียวกันกับผู้บังคับบัญชาเคยสั่งลงโทษไปแล้ว และการออกคำสั่งใหม่เพื่อเพิ่มโทษ ตามมติของผู้มีอำนาจพิจารณารายงานการดำเนินการทางวินัย รวมถึงการออกคำสั่งใหม่ เพื่อเพิ่มโทษตามมติของผู้มีอำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์ ซึ่งจากการศึกษาพระราชบัญญัติระเบียบ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 พบว่ามีการออกคำสั่งลงโทษทางวินัย ขัดต่อหลัก *ne bis in idem* หรือหลักการกระทำเดียวไม่อาจถูกลงโทษสองครั้งที่ห้ามมิให้ลงโทษ บุคคลมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ การออกคำสั่งลงโทษดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับการมีผลใช้บังคับอยู่ของคำสั่งทางปกครอง ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

5.1 บทสรุป

การดำเนินการทางวินัยและการสั่งลงโทษทางวินัยเป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ ตามกฎหมายระเบียบบริหารงานบุคคล ซึ่งคำสั่งลงโทษทางวินัยเป็นคำสั่งทางปกครอง ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของข้าราชการ โดยส่งผลให้สถานะของข้าราชการเป็นไป ในทางลบกว่าสถานะที่เป็นอยู่เดิม ด้วยเหตุนี้การใช้กฎหมายของฝ่ายปกครองจึงต้องผูกพัน ต่อบทบัญญัติกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติ (Parliament) ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จะกระทำการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรม

ที่รัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครองได้ต่อเมื่อกฎหมายให้อำนาจและกระทำได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น¹ จากการศึกษาประเด็นการออกคำสั่งลงโทษทางวินัย ตามกฎหมายระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาพบว่าปัญหาการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยซ้ำซ้อน อาจเกิดขึ้นจากขั้นตอนการชี้มูลความผิดทางวินัยขององค์กรภายนอกฝ่ายปกครอง และจากขั้นตอนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองภายในฝ่ายปกครองเอง โดยขั้นตอนการดำเนินการทางวินัยที่ส่งผลกระทบต่อกรออกคำสั่งลงโทษซ้ำซ้อน ได้แก่

(1) ความซ้ำซ้อนเกี่ยวกับอำนาจดำเนินการทางวินัยขององค์กรมากกว่าหนึ่งองค์กร เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนและชี้มูลความผิดทางวินัยแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ซึ่งถือเป็นกระบวนการแยกต่างหากจากการดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจชี้มูลความผิดในความผิดเดียวกันกับความผิดที่ผู้บังคับบัญชาเคยสั่งลงโทษไปแล้ว และด้วยเหตุที่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีผลเป็นการยกเลิกหรือยกเว้นผลบังคับของหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้ง (*ne bis in idem*) ทำให้การออกคำสั่งลงโทษทางวินัยตามมติขององค์กรดังกล่าวเป็นคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย²

(2) ความซ้ำซ้อนเกี่ยวกับการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยในความผิดเดียวกัน ตามมติของผู้มีอำนาจพิจารณารายงานการดำเนินการทางวินัย และผู้มีอำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์ ที่มีมติให้เพิ่มโทษ ซึ่งเดิมอำนาจการเพิ่มโทษขององค์กรดังกล่าวถูกยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่ง

¹ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญชน. หน้า 274.

² คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 7/2557 วินิจฉัยว่า ผู้บังคับบัญชาได้มีคำสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ผู้ฟ้องคดี ต่อมาคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลว่า การกระทำของผู้ฟ้องคดีมีมูลความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการ และฐานปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ มติคณะรัฐมนตรี หรือนโยบายของรัฐบาล อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ต่อมาผู้บังคับบัญชาได้มีคำสั่งลงโทษปลดผู้ฟ้องคดีออกจากราชการ กรณีจึงเห็นได้ชัดว่าเป็นการออกคำสั่งลงโทษผู้ฟ้องคดีซ้ำอีกครั้งหนึ่งสำหรับการกระทำวินัยของผู้ฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันกับผู้ฟ้องคดีเคยถูกลงโทษทางวินัยมาแล้ว ตามคำสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ผู้ฟ้องคดี อันเป็นการต้องห้ามตามหลักกฎหมายทั่วไป และตามมาตรา 29 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ในขั้นตอนดำเนินการทางวินัย โดยถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการดังกล่าว ที่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปมีอำนาจปรับเปลี่ยนสถาน โทษให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี³ ในภายหลังศาลปกครองสูงสุดมีคำวินิจฉัยประเด็นเกี่ยวกับการมีคำสั่งเพิ่มโทษของผู้บังคับบัญชา โดยเฉพาะประเด็นความชอบด้วยกฎหมายของการออกคำสั่งเพิ่มโทษ โดยไม่ได้ดำเนินการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิมก่อนเป็นการลงโทษซ้ำซ้อนสำหรับการกระทำผิดครั้งเดียวกัน และมูลเหตุเดียวกันเป็นการต้องห้ามตามหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว (*ne bis in idem*) และถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกลงโทษตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้⁴

ประเด็นปัญหาการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยทั้งสองกรณีดังกล่าวส่งผลต่อปัญหาการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัย เนื่องจากการออกคำสั่งลงโทษใหม่จะต้องดำเนินการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิมให้เสมือนว่าไม่เคยมีคำสั่งลงโทษนั้นมาก่อน ทั้งนี้ เนื่องด้วยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ไม่ได้บัญญัติการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยไว้โดยเฉพาะ จึงจำต้องดำเนินการภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ การเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 50 และมาตรา 51 สำหรับการยกเลิกคำสั่งลงโทษทางวินัยที่ชอบ

³ นิติกร ชัยวิเศษ. (2565). การยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยเพื่อออกคำสั่งเพิ่มโทษต้องใช้หลักเกณฑ์การยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่มีลักษณะเป็นการให้ประโยชน์ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ ฟ. 12/2561). *วารสารวิชาการศาลปกครอง*. (22)1. หน้า 170.

⁴ คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อบ. 171/2566 วินิจฉัยว่า การออกคำสั่งเพิ่มโทษตามคำสั่งเดิม จากลงโทษตัดเงินเดือนเป็นให้ลงโทษไล่ออกจากราชการ โดยไม่ได้ยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิมก่อนเป็นการลงโทษซ้ำซ้อนสำหรับการกระทำผิดครั้งเดียวกันและมูลเหตุเดียวกันอันเป็นการต้องห้ามตามหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว และถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกลงโทษตามที่มาตรา 29 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งใช้บังคับในห้วงเวลานั้นรับรองไว้เกินความจำเป็นแก่การรักษาไว้ ซึ่งประโยชน์สาธารณะที่กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ๆ มุ่งหมายจะให้ความคุ้มครอง ซึ่งผู้ฟ้องคดีได้อุทธรณ์โต้แย้งปัญหานี้ต่อ ก.ค.ศ. แล้ว จึงพิพากษากลับคำพิพากษาศาลปกครองชั้นต้นเป็นให้ยกเลิกเพิกถอนคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของ ก.ค.ศ. ในคราวประชุมครั้งที่ 14/2559 เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2559 ในส่วนที่มีมติให้แก้ไขเพิ่มโทษเป็นคำสั่งไล่ออกจากราชการ.

ด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 53 วรรคสอง⁵ หากพิจารณาถึงความมีอยู่หรือการมีผลใช้บังคับของคำสั่งลงโทษทางวินัยฉบับเดิม ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ทั้งกรณีการเพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิมเพื่อมีคำสั่งลงโทษใหม่ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือการเพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิมเพื่อเพิ่มโทษตามมติขององค์กรผู้มิอำนาจพิจารณา รายงานการดำเนินการทางวินัย และองค์กรผู้มิอำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์ จึงจะเห็นว่าในบางกรณี คำสั่งลงโทษเดิมมีระดับโทษที่เป็นคุณแก่ผู้รับคำสั่งมากกว่า การเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัย จึงต้องดำเนินการเพิกถอนภายใต้หลักเกณฑ์และวิธีการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่สร้างภาระ และด้วยเหตุที่คำสั่งเพิ่มโทษเป็นคำสั่งทางปกครองที่ยืนยันการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา และเป็นคำสั่งที่จำกัดสิทธิหรือระงับสิทธิอันควรได้

การเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยเดิมเพื่อกำหนดคำสั่งลงโทษใหม่ จึงควรเคารพถึง สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ ซึ่งผู้บังคับบัญชาอาจทำให้ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แต่จากการศึกษาพบว่า การออกคำสั่งลงโทษทางวินัยภายใต้พระราชบัญญัติระเบียบ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มักละเลยไม่ดำเนินการยกเลิกหรือเพิกถอน คำสั่งลงโทษเดิมก่อนการออกคำสั่งลงโทษใหม่ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือตามมติ ให้เพิ่มโทษ ซึ่งประเด็นปัญหานี้ผู้ถูกลงโทษมักถูกหยาบคายประเด็นความซ้ำซ้อนของการออกคำสั่ง ลงโทษทางวินัยขึ้นเป็นข้อโต้แย้งในการอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัย แต่องค์กรผู้มิอำนาจ มักพิจารณาว่าการออกคำสั่งดังกล่าวไม่เป็นการสั่งลงโทษซ้ำซ้อน เพราะถือเป็นขั้นตอน การตรวจสอบการดำเนินการทางวินัย ซึ่งผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปย่อมมีอำนาจสั่งเพิ่มโทษ และเป็นอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารงานบุคคล แต่การออกคำสั่งลงโทษทางวินัย ดังกล่าวไม่เป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของกระทำทางปกครอง (Administrative Act)

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกระทำทางปกครอง โดยองค์กรตุลาการ ได้นำกฎหมายทั่วไปมาใช้ ทั้งที่มีได้ถูกบัญญัติในบทบัญญัติกฎหมายแต่ได้รับการยอมรับ ในฐานะเป็นหลักกฎหมายทั่วไปในทางปกครอง โดยศาลปกครองถือเป็นองค์กรหลัก ในการใช้อำนาจตุลาการในการสร้างหลักกฎหมายทั่วไปในทางปกครอง เช่น หลักกฎหมาย ทั่วไปเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ. 7/2557 ที่ห้ามดำเนินคดี สองครั้งกับการกระทำผิดเพียงครั้งเดียว (*ne bis in idem*) ซึ่งหลักการดังกล่าวถูกรับรองไว้ในอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป และได้รับการยอมรับในประเทศสหรัฐอเมริกาในการแก้ไข

⁵ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2554). *กฎหมายปกครอง ภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ : นิติราษฎร์. หน้า 245.

รัฐธรรมนูญ โดยคุณค่าของหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว มีค่าใน 3 ระดับ คือ

(1) สิทธิมนุษยชน ซึ่งยอมรับหลักการที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำในการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียวไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) หรือ ICCPR ข้อ 14.7⁶ โดยสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำในการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว เป็นหนึ่งในสิทธิที่จะได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม (the Rights to a fair trial)

(2) รัฐธรรมนูญ ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส แม้รัฐธรรมนูญไม่ได้มีบทบัญญัติรับรองหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ยอมรับหลัก *ne bis in idem* ให้มีคุณค่าเป็นรัฐธรรมนูญ โดยในคำวินิจฉัยตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส⁷ ตุลาการรัฐธรรมนูญได้ยกเอาหลัก *ne bis in idem* ที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักความผิด และโทษทางอาญาต้องมีเท่าที่จำเป็นที่รับรองในคำประกาศสิทธิมนุษยชนฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ที่ให้การคุ้มครองบุคคล โดยผลของหลักความผิดและโทษทางอาญาต้องมีเท่าที่จำเป็นบุคคลเดียวกันจะไม่ถูกดำเนินคดีสองครั้ง

(3) กฎหมายภายในประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียวในรัฐธรรมนูญ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 (Amendment V) และในประเทศไทยปรากฏหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งสำหรับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียวในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พบว่าไม่มีบัญญัติรับรองหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว และหากพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 26 บัญญัติเรื่องหลักความจำเป็น

⁶ ข้อ 14.4 ไม่มีบุคคลใดจะถูกพิจารณาคดีหรือถูกลงโทษอีกครั้งหนึ่งสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นได้รับการพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัวมาแล้ว ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ

(Article 14.7 “No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country”).

⁷ Décision n°2021-965 QPC du 28 janvier 2022 วินิจฉัยว่า ตามหลักความจำเป็นของความผิดและการลงโทษบุคคลคนเดียวกันไม่สามารถถูกดำเนินคดีหลายคดี ในความผิดที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน หรือมีลักษณะความผิดเดียวกัน โดยมีการลงโทษสำหรับความผิดนี้ไปแล้ว เพื่อปกป้องบุคคล และความสงบเรียบร้อยในสังคม

และได้ตัดส่วนไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่กำหนดให้มีการลงโทษสองครั้งกับบุคคลผู้กระทำความผิดกรรมเดียวกัน อาจถือว่าเป็นการขัดกับหลักความจำเป็น และความได้สัดส่วน ตามมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และเมื่อพิจารณาในมุมมองของหลักนิติธรรม (Rule of Law) อาจมองได้ว่าหลักห้ามดำเนินคดีสองครั้งสำหรับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียวมีนัยแฝงในหลักนิติธรรมที่รับรองไว้ในมาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 26 วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐาน⁸

การลงโทษทางวินัย (Disciplinary Measures) เป็นกระบวนการพิจารณาทางปกครอง ไม่ใช่ทางอาญา โดยการลงโทษทางวินัยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียวสองประการ คือ การที่บุคคลถูกลงโทษทางวินัยมาแล้ว จะถูกลงโทษทางวินัยซ้ำอีกได้หรือไม่ ซึ่งประเด็นนี้แนวการพิจารณาของศาลสาธาณรัฐฝรั่งเศส พิจารณาว่าหลัก *ne bis in idem* เป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle) การลงโทษทางวินัยซ้ำสองครั้งกับการกระทำความผิดวินัยเพียงครั้งเดียวก็ย่อมต้องห้ามตามหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญามาแล้ว อาจถูกลงโทษทางวินัยได้อีกไม่ต้องห้ามตามหลัก *ne bis in idem* เนื่องจากกระบวนการดำเนินการโทษมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้น หลักการกระทำเดียวไม่อาจถูกลงโทษสองครั้งเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว ไม่ว่าจะความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำจะเป็นความผิดอาญาและมีโทษอาญา หรือเป็นความผิดทางปกครองและมีโทษทางปกครองหรือความผิดทางวินัยและโทษมีทางวินัย ซึ่งการลงโทษบุคคลไม่ว่าโทษนั้นจะเป็นโทษทางอาญา โทษทางปกครอง หรือโทษทางวินัย ถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลผู้ถูกลงโทษ การลงโทษบุคคลมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับการกระทำความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว จึงเท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ไม่เกินความจำเป็น

⁸ ปกป้อง ศรีสนิท. (2566). หลักการห้ามดำเนินคดีสองครั้งกับการกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว. *รายงานการศึกษาระดับปริญญาโทในคดีรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ*. การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยครบ 25 ปี. กรุงเทพฯ: แอดทีฟพรีน. หน้า 271.

แก่การรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะที่กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ๆ มุ่งหมายจะให้ความคุ้มครอง อันเป็นการต้องห้ามตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ประเด็นเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย ตามกฎหมายระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จากการศึกษาจะเห็นว่าผู้บังคับบัญชาอาจอาศัยบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้อำนาจในการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยจากกฎหมายจำนวนสองฉบับ กล่าวคือ (1) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และ (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 เพื่อออกคำสั่งลงโทษแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ ซึ่งการอาศัยอำนาจออกคำสั่งลงโทษทางวินัยดังกล่าว ส่งให้เกิดการลงโทษทางวินัยซ้ำซ้อนในความผิดเดียวกันกับที่เคยสั่งลงโทษไปแล้ว อันขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้ง สำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว หรือ *ne bis in idem* ซึ่งผู้มีอำนาจมักจะเลยไม่เพิกถอนคำสั่งลงโทษเดิมก่อนดำเนินการออกคำสั่งลงโทษใหม่ นอกจากนี้ การพิจารณาอุทธรณ์และการพิจารณารายงานการดำเนินการทางวินัย องค์กรผู้มีอำนาจวินิจฉัยความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการทางวินัย ได้มีแนวทางการพิจารณาประเด็นดังกล่าวว่าผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งลงโทษได้ โดยไม่ถือเป็นการลงโทษทางวินัยซ้ำซ้อน ส่งผลให้ผู้ถูกลงโทษทางวินัยไม่ได้รับความเป็นธรรม และประเด็นดังกล่าวถูกศาลวินิจฉัยว่าเป็นการออกคำสั่งลงโทษที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากออกคำสั่งขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำเพียงครั้งเดียว หรือ *ne bis in idem* ซึ่งนำไปสู่กระบวนการคืนสิทธิหรือประโยชน์อันพึงได้แก่ข้าราชการผู้ถูกลงโทษก่อให้เกิดความยุ่งยาก และใช้เวลานาน และต้องดำเนินการเงื่อนไขตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

การออกคำสั่งลงโทษทางวินัยแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อวิเคราะห์พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 97 จะเห็นว่า เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดให้ผู้สั่งลงโทษต้องดำเนินการสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิด และมีให้เป็นไปโดยพยาบาทโดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด และในคำสั่งลงโทษต้องแสดงว่าเป็นการกระทำผิดวินัยกรณีใด มาตราใด มีเหตุผลในการกำหนดสถานโทษอย่างไร และเมื่อวิเคราะห์ระเบียบ ก.ค.ศ. ว่าด้วยวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2548 จะเห็นว่าไม่มีหลักเกณฑ์และวิธีการคำสั่งลงโทษที่รองรับการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยใหม่ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งวินิจฉัยชี้มูลความผิดทางวินัยซ้ำซ้อน

กับความผิดที่ผู้บังคับบัญชาได้มีคำสั่งลงโทษไปแล้ว หรือการออกคำสั่งลงโทษใหม่เพื่อเพิ่มโทษ ตามมติขององค์การผู้มีอำนาจพิจารณารายงานการดำเนินการทางวินัย หรือผู้มีอำนาจวินิจฉัย อุตธรณ์

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการบริหารบุคคลของข้าราชการพลเรือน มาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 บัญญัติการเพิ่มโทษ ลดโทษ การยกโทษ หรือลดโทษ บังคับให้ผู้มีหน้าที่ออกสั่งมีคำสั่งใหม่ โดยในคำสั่งใหม่นั้นจะต้องให้ มีผลเป็นการยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิม พร้อมต้องระบุวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับโทษที่ได้รับแล้ว ไว้ในคำสั่งดังกล่าวให้ชัดเจน ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพนั้น ๆ ตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ ซึ่งการกำหนดไว้ชัดเจนในประเด็น การบังคับให้ผู้สั่งลงโทษจะต้องดำเนินการใด ๆ เช่น การมีคำสั่งยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษ ทางวินัยเดิมแล้ว จึงออกคำสั่งลงโทษใหม่หรือการออกคำสั่งลงโทษใหม่ที่มีเนื้อหาเป็นการยกเลิก หรือเพิกถอนไว้ในคำสั่งใหม่ด้วย เพื่อให้ความมิอยู่หรือการมีผลใช้บังคับของคำสั่งลงโทษ ฉบับเดิมสิ้นผลไปเสียก่อน สอดคล้องกับหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใด บุคคลหนึ่งซ้ำในความผิดเดียวกัน และไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกรับรองไว้ ตามหลักความจำเป็นและได้สัดส่วน ตามมาตรา 26 วรรคหนึ่ง และตามหลักนิติธรรมว่าด้วย สิทธิขั้นพื้นฐานที่รับรองไว้ในมาตรา 3 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ดังนั้น จึงสมควรแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 97 ซึ่งเดิมมีเพียงวรรคเดียวและไม่ครอบคลุมประเด็นการยกเลิกหรือเพิกถอน คำสั่งลงโทษทางวินัยเดิม เพื่อออกคำสั่งลงโทษใหม่ตามมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยเดิมเพื่อเพิ่มโทษ รวมถึงแก้ไขระเบียบ ก.ค.ศ. ว่าด้วยวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2548 ให้มีถ้อยคำในคำสั่งลงโทษทางวินัยทั้งสองกรณี เพื่อให้มีบทบัญญัติรองรับให้ ผู้สั่งลงโทษจะต้องดำเนินการเพื่อให้มีการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยฉบับเดิมก่อน การออกคำสั่งลงโทษทางวินัยฉบับใหม่ให้ชัดเจนในกฎหมาย โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการ หรือมาตรการเพื่อให้มีการยกเลิกหรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษฉบับเดิมเพื่อออกคำสั่ง ลงโทษฉบับใหม่ให้ชัดเจน ย่อมเป็นผลดีต่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และมีมาตรฐานการดำเนินการ ดังกล่าวไปในแนวเดียวกัน รวมถึง ผู้บังคับบัญชาจะต้องตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ในประเด็นดังกล่าว โดยตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ถูกลงโทษเป็นสำคัญ นอกเหนือไปกว่านั้น ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ยังมีหลักประกันว่าจะไม่ถูกลงโทษซ้ำซ้อนในความผิดเดียวกันในมูลความผิดเพียงครั้งเดียว และอาจหิบบกประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าวขึ้นโต้แย้งในชั้นการอุทธรณ์ต่อองค์กรผู้มีอำนาจ เพื่อขอให้วินิจฉัยให้ตรวจสอบความไม่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งลงโทษทางวินัยที่ออกโดย ขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไปที่ห้ามมิให้ลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับความผิด ที่บุคคลนั้น ได้กระทำเพียงครั้งเดียว หรือ *ne bis in idem*

5.1 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในประเด็นปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการออกคำสั่งลงโทษทางวินัย ซ้ำซ้อนตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ (1) พระราชบัญญัติระเบียบ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และ (2) ระเบียบ ก.ค.ศ. ว่าด้วยวิธีการ ออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2548 เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน และแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเสนอแก้ไขดังนี้

5.2.1 แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ดังนี้

(1) มาตรา 97 การลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทำเป็นคำสั่ง วิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบของ ก.ค.ศ. ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษ ให้เหมาะสมกับความผิดและมีให้เป็นไปโดยพยานาต โดยอคติหรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษ ผู้ที่ไม่มีความผิดในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด และมีเหตุผลอย่างใดในการกำหนดสถานโทษเช่นนั้น

เมื่อมีกรณีเพิ่มโทษ ลดโทษ งดโทษ หรือยกโทษ ให้ผู้สั่งมีคำสั่งใหม่ และในคำสั่ง ดังกล่าวให้สั่งยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิม พร้อมทั้งระบุวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับโทษที่ได้รับไปแล้ว ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบของ ก.ค.ศ.

ในกรณี ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐมีมติชี้มูลความผิดข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในความผิดเดียวกันที่ผู้มีอำนาจตามมาตรา 53 ได้ดำเนินการทางวินัย และสั่งลงโทษไปแล้ว ให้ผู้สั่งมีคำสั่งใหม่ และในคำสั่งดังกล่าวให้สั่งยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิม และสั่งลงโทษให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แล้วแต่กรณี

(2) มาตรา 104 เมื่อผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการทางวินัยหรือดำเนินการสอบสวนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้ใด หรือสั่งให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาออกจากราชการไปแล้ว ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) การรายงานการดำเนินการทางวินัยไม่ร้ายแรงของผู้บังคับบัญชาตั้งแต่หัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลงมา เมื่อผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการทางวินัยแล้ว ให้รายงานไปยังหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี และเมื่อหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้รับรายงานแล้วเห็นว่ากรณีเรื่อง การงดโทษ หรือการสั่งลงโทษไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม ก็ให้มีอำนาจสั่งงดโทษ ลดสถานโทษ เพิ่มสถานโทษ เปลี่ยนแปลงและแก้ไขข้อความในคำสั่งเดิม หรือดำเนินการอย่างใดเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาให้ได้ความจริงและความยุติธรรมได้ตามควรแก่กรณี และหากเห็นว่ากรณีเป็นการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ก็ให้มีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนได้หรือหากเห็นว่า เป็นกรณีที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนก็ให้แจ้ง หรือรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจหน้าที่เพื่อดำเนินการตามควรแก่กรณีต่อไป เมื่อหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้พิจารณาตามอำนาจหน้าที่แล้วให้เสนอหรือรายงาน อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาพิจารณา เมื่อ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาได้พิจารณาแล้ว ให้รายงานไปยังหัวหน้าส่วนราชการพิจารณา แต่ในกรณีที่หัวหน้าส่วนราชการซึ่งได้รับรายงานมีความเห็นขัดแย้งกับมติ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ให้เสนอ ก.ค.ศ. พิจารณาต่อไป

(2) การรายงานการดำเนินการทางวินัยอย่างร้ายแรงของผู้บังคับบัญชาตั้งแต่หัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลงมา เมื่อผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการทางวินัยแล้ว ให้รายงานไปยังหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี และเมื่อหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาตามอำนาจหน้าที่แล้ว ให้รายงาน อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา และ ก.ค.ศ. พิจารณาตามลำดับ

สำหรับการดำเนินการทางวินัยของผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งเหนือหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป และมีใช่เป็นการดำเนินการตามมติของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ให้รายงาน ก.ค.ศ. พิจารณา

ในการดำเนินการตามมาตรา ๕๓ เมื่อ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา หรือ ก.ค.ศ. พิจารณา และมีมติเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจตามมาตรา ๕๓ หรือหัวหน้าส่วนราชการ หรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี สั่งหรือปฏิบัติไปตามนั้น ทั้งนี้ วิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษตามมาตรา ๕๓ ให้เป็นไปตามมาตรา ๙๗ วรรคสอง

การรายงานตามมาตรา ๕๓ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ ก.ค.ศ. กำหนด

(๓) มาตรา ๑๒๔ หลักเกณฑ์และวิธีการในเรื่องที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์และพิจารณาอุทธรณ์ และการร้องทุกข์และพิจารณาร้องทุกข์ ตามมาตรา ๑๒๑ มาตรา ๑๒๒ และมาตรา ๑๒๓ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ค.ศ.

ในการพิจารณาอุทธรณ์หรือร้องทุกข์ เมื่อ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา หรือ อ.ก.ค.ศ. ที่ ก.ค.ศ. ตั้ง หรือ ก.ค.ศ. แล้วแต่กรณี ได้มีมติเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจตามมาตรา ๕๓ สั่งหรือปฏิบัติไปตามนั้น

ในกรณีที่สั่งให้ผู้อุทธรณ์หรือผู้ร้องทุกข์กลับเข้ารับราชการให้นำมาตรา ๑๐๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ให้ ก.ค.ศ. หรือ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจไม่รับอุทธรณ์ ยกอุทธรณ์ หรือมีคำวินิจฉัยแก้ไขยกเลิกคำสั่งลงโทษ หรือดำเนินการอย่างอื่นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมตามระเบียบของ ก.ค.ศ. ทั้งนี้ วิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษตามมาตรา ๕๓ ให้เป็นไปตามมาตรา ๙๗ วรรคสอง

๕.๒.๒ แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบ ก.ค.ศ. ว่าด้วยวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๘ ดังนี้

ข้อ ๙ คำสั่งงดโทษ ลดโทษ เพิ่มโทษ หรือยกโทษ ตามมาตรา ๑๐๐ และมาตรา ๑๐๔ ให้ทำคำสั่งตามตัวอย่าง ๔ หรือตัวอย่าง ๕ ทำระเบียบนี้ แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่มีการเพิ่มโทษ ลดโทษ งดโทษ หรือยกโทษ ให้ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจตามมาตรา ๕๓ มีคำสั่งใหม่ โดยให้สั่งยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิม แล้วสั่งใหม่ให้เป็นไปตามนั้น

คำสั่งใหม่ตามวรรคหนึ่ง และวรรคสอง ให้เป็นไปตามแบบที่สำนักงาน ก.ค.ศ. กำหนด โดยอย่างน้อยให้มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

- (1) อ้างอิงคำสั่งลงโทษเดิมก่อนมีการเพิ่มโทษ ลดโทษ งดโทษ หรือยกโทษ
- (2) อ้างถึงมติของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ก.ค.ศ. หรือขององค์กรตามกฎหมายอื่น ที่ให้เพิ่มโทษ ลดโทษ งดโทษ หรือยกโทษ แล้วแต่กรณี โดยแสดงสาระสำคัญโดยสรุปไว้ด้วย

(3) สั่งให้ยกเลิกคำสั่งลงโทษเดิมตาม (1) และมีคำสั่งใหม่ให้เป็นไปตาม (2)

(4) ระบุวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับโทษที่ได้รับไปแล้ว

การดำเนินการตามข้อเสนอดังกล่าวจะทำให้กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีการพัฒนาในเรื่องเกี่ยวกับการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยซ้ำซ้อนที่ส่งผลต่อความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งลงโทษทางวินัย โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกรับรองไว้ตามหลักความจำเป็นและได้สัดส่วน ตามมาตรา 26 และตามหลักนิติธรรมว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานที่รับรองไว้ในมาตรา 3 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นำมาซึ่งความยุติธรรมแก่ประชาชนและสังคมต่อไป